Els Schellekens
Hogeschool INHolland
Contact: els.schellekens@inholland.nl

Onze Klas Mijn Wereld. Taal digitaal in groep 1 t/m 4

1. Inleiding

Zo'n 25 jaar geleden werd het kleuteronderwijs – zo heetten groep 1 en 2 toen – opgenomen in de basisschool. Pogingen om de verworvenheden van het kleuteronderwijs

door te trekken naar de groepen 3 en 4 strandden al snel op het overgewicht van de aanpak in de lagere school. Doorgaande leerlijnen met klassikale doelen (keurig verpakt in methodes) dreigden het voormalige, meer kindgerichte, kleuteronderwijs te vermorzelen. Maar veel 'oude' kleuterjuffen hielden dapper stand. Ze wisten zich gesteund door traditionele vernieuwingsscholen, die de methodische mangel een gruwel was. Toch leren nog steeds verreweg de meeste leerlingen in groep 3 lezen en schrijven aan de hand van de methode met voorgebakken inhouden. En de ruime aandacht voor de sociaal-emotionele ontwikkeling uit het kleuteronderwijs slinkt in groep 3 als spinazieblaadjes in een hogedrukpan: hier en daar een sliertje – onherkenbaar vaak, zeker voor de leerlingen. Ze leren voor zichzelf, maar niet over zichzelf. Ze leren te presteren, maar nauwelijks om samen te werken. Ze leren zich te gedragen, maar het klimaat in de klas blijft een zaak van de leerkracht.

2. Ontwikkelingsgericht onderwijs

In de methodiek van *Onze Klas Mijn Wereld* zijn de verworvenheden van het 'oude' kleuteronderwijs op een eigentijdse manier uitgewerkt. Het is een methodiek om te werken aan sociale competenties. De wereld en ervaringen van de leerlingen zijn het startpunt van betekenisvol onderwijs, en de leerlingen gebruiken digitale media zoals de computer en de digitale camera. Het project heeft een ontwikkel- en onderzoekscomponent en wordt uitgevoerd binnen het lectoraat 'Ontwikkelingsgericht Onderwijs' aan de hogeschool INHolland. Samen met leraren worden 'good practices' op het gebied van sociale competentie ontwikkeld: in de eerste fase (2008-2010) voor de groepen 3 en 4, en in de tweede fase (tot 2012) voor de kleuters. Het onderzoek heeft twee componenten: evaluatie van het project door middel van interviews met de deelnemende leerkrachten en in beeld brengen hoe leerlingen denken over hun sociale wereld door middel van interviews met de kinderen.
Onderstaand schema 'sociale competentie' vormt het kader voor de ontwikkelings- en voor de onderzoekscomponent. Het is een bewerking voor de onderbouw van het basisonderwijs van het schema van Ten Dam e.a. (2003) dat is opgesteld op basis van het onderzoek en de bestaande meetinstrumenten voor sociale competentie. Enerzijds is het een inspiratiebron voor de leerkrachten op de ontwikkelscholen: ze kunnen in één oogopslag zien aan welke aspecten ze aandacht willen besteden. Anderzijds geeft het schema een helder overzicht van de activiteiten waar de ontwikkelleerkrachten positieve ervaringen mee opdeden.

	Identiteit	Sociale relaties	De groep/burgerschap
Houding	Dit Ben Ik *Digitaal zelfportret* • Zelfvertrouwen • Jezelf durven onderscheiden • Verantwoordelijkheid voor het eigen gedrag	Bij ons thuis *Familie* • Vertrouwen in anderen • Respect voor anderen • Betrokkenheid bij anderen • Verantwoordelijkheid voor de relatie met anderen	Zo werken wij *Onze regels* • Vertrouwen in de groep • Gevoel voor gelijkwaardigheid en rechtvaardigheid • Willen participeren • Verantwoordelijkheid voor de groep
Kennis & reflectie	In de spiegel *Gevoelens en kwaliteiten* • Zelfkennis • Eigen gevoelens leren (her)kennen	Hand in hand *Samenwerken* • Weten wat je in anderen waardeert en wat je zelf te bieden hebt • Inzicht in het effect van eigen handelen op anderen	Iedereen hoort erbij *Een fijne klas* • Kennis van processen van in- en uitsluiting • Inzicht in eigen mogelijkheden voor het groepsproces
Vaardigheden	Ik vind... *Je stem laten horen* • Zelfcontrole • Een eigen mening kunnen verwoorden	Dat lossen wij op *Goedhouders en goedmakers* • Kunnen wisselen van perspectief • Conflicten op kunnen lossen zonder geweld	In goed overleg... *Klassenoverleg* • Kunnen participeren in een democratisch overleg • Kunnen omgaan met verschillen

Figuur 1: Schema 'sociale competentie'.

3. Resultaten en verspreiding

Tussen 2007 en de zomer van 2010 is het project uitgevoerd op 5 scholen, in samenwerking met 10 leerkrachten van groepen 3 en 4. In het lopende schooljaar zullen ook twee kleuterleerkrachten de methodiek in hun groepen uitproberen. Op de website http://www.onzeklasmijnwereld.nl (in ontwikkeling) worden de verzamelde 'good practices' zodanig beschreven, dat ook anderen ermee aan de slag kunnen. Ook Pabo-docenten kunnen uit het materiaal putten bij het invullen van modules en het geven van stageopdrachten.

Parallel aan het ontwikkelwerk wordt binnen *Onze Klas Mijn Wereld* onderzoek gedaan naar de identiteitsvorming, de sociale vaardigheden en de groepsbeleving door leerlingen van 4 tot 8 jaar, met speciale aandacht voor gender en etniciteit. In 2011 zal een boek verschijnen met een beschrijving van de methodiek en het onderzoeksverslag.

4. Focus op taal en ICT

Onderwijs dat uitgaat van de leefwereld van leerlingen genereert uit zichzelf betekenisvolle taal. Leerlingen spreken en schrijven over hun eigen omgeving, ervaringen, gedachten en kennis en wisselen die uit, in kleine groepjes of voor de hele klas. Al doende leren ze zichzelf en elkaar beter kennen. Met publicaties op het internet bereiken de leerlingen een potentieel enorm publiek. Dat motiveert hen om hun teksten zo mooi en correct mogelijk te maken. Een tekstverwerkingsprogramma met spellingscorrectie verleent daarbij goede diensten. Ook zijn leerlingen gemakkelijk te prikkelen voor tekstrevisie. Naast vragen als: 'Heb ik zo precies mogelijk gezegd wat ik wil vertellen?, 'Kan een lezer mijn verhaal begrijpen?' 'Zijn de woordjes goed geschreven?'... roept publiceren op het internet nog andere vragen op: 'Mag iedereen mijn tekst lezen?', 'Wat wil ik over mezelf vertellen?', 'Zijn anderen blij met wat ik over hen schrijf?'... Op die manier leren kinderen op een veilige manier nadenken over privacy en openbaarheid.

5. Je eigen taal, je eigen wereld in woord en beeld

Niet alleen de computer vergroot de schrijflust, ook de digitale camera vormt een bron van inspiratie. Zelfgemaakte foto's, thuis of in de klas, maken verhalen los en roepen vragen op bij anderen. Zo ontdekten de klasgenoten van Salima dat ze aan judo doet en aan echte wedstrijden deelneemt. Amira heeft drie eigen duiven in de til van haar vader en er liggen drie eitjes in een nest. Voor het eerst ligt de klas aan haar voeten. 'Durf je die duiven te pakken?', vraagt Anaïs. Amira knikt glunderend.

De camera verleent ook goede diensten in de klas: plaatjes voor het digitale klassendagboek – op de weblog van de klas – zijn er in een wip mee gepubliceerd. De makers (in tweetallen) zijn de 'journalisten van de dag'. In verschillende klassen werkten leraren ook aan het klassenklimaat met de digitale camera: leerlingen fotografeerden momenten dat het goed ging in de klas en schreven er een tekst bij. Met een digitaal schoolbord kunnen de leerlingen samen terugkijken naar een mooi of belangrijk moment. Dat is een betekenisvolle afsluiter van de dag – het 'klassendagboek' van Freinet in een modern jasje. De leerlingen blijken prima in staat om waardevolle momenten op te sporen. Er werden onder meer foto's gemaakt van twee leerlingen die geconcentreerd samen aan het werk waren, een meisje dat haar tafelgenoot hielp met rekenen, een jongen die uit zichzelf het lokaal veegde...

De digitale camera biedt nog veel meer mogelijkheden. Zo liet een leerkracht haar leerlingen eigen conflicten beschrijven in drie scènes: hoe het begon, wat er mis ging en hoe het werd opgelost. Ze beeldden de scènes uit in tableaus, die de leerkracht foto-

grafeerde. Voorzien van tekstballonnen en onderschriften maakten de leerlingen er een PowerPointpresentatie van, die op de website van de klas kwam. En passant leerden de leerlingen dat er meerdere manieren zijn om een conflict op te lossen of te voorkomen.

6. Ook voor kleuters

Het succes van *Onze Klas Mijn Wereld* in de groepen 3 en 4 deed de subsidiegever, de Bernard van Leer Foundation, besluiten het project vanaf augustus 2010 verder uit te werken naar de groepen 1 en 2, zodat straks voor de onderbouw een basale leerlijn 'sociale competentie' beschikbaar is, die samengaat met het ontwikkelen van taal- en digitale vaardigheden en ICT-burgerschap.

Referenties

Onze Klas Mijn Wereld. Online op: http://www.onzeklasmijnwereld.nl.

Schellekens, E. & G. Maas (2009). "Waarover lachen we met elkaar? Het gebruik van ICT om sociale competentie in groep 3-4 te vergroten". In: *Zone*, jg. 8, nr. 1, p. 14-16.

Schellekens, E. (2009). "ICT en sociale competentie in de groepen 3 en 4". In: *inDruk PO*, verdere gegevens onbekend.

Ten Dam, G. e.a. (2003). *Sociale competentie langs de meetlat.* Den Haag: Transferpunt Onderwijsachterstanden.